Limni Müdafaası (1770)

*Defence of Limnos
(1770)*

Dr. Cengiz Fedakar

ORCID No: 0000-0003-1253-3771

Trakya Üniversitesi- Edirne

Öz: İstanbul'un fethiyle (1453) birlikte Türk hâkimiyetine giren Limni Adası'nın, Osmanlı-Venedik mücadelelerinin yaşandığı XVII. yüzyılın ikinci yarısında, Çanakkale Boğazı'na hakim konumda olduğundan stratejik önemi artmıştı. XVII. yüzyılın sonlarında ve XVIII. yüzyılın değişik dönemlerinde birkaç kez tamirattan geçen Limni Kalesi, 1768-1774 Osmanlı-Rus harpleri sırasında 1770'te Rus donanmasının muhasarasına maruz kalmıştır. Üç ay süren muhasara Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın yardıma gelerek Rus donanmasını püskürtmesi ile son bulmuştur. Muhasara sırasında yoğun top ve humbara atışlarına maruz kalan kalede büyük tahribat olmuş, 1770'li yıllarda tekrar onarımdan geçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Limni Kalesi, Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Osmanlı, Rus, Ege Denizi

Abstract: While the Ottoman-Venetian struggles continued in the second half of the XVIIth century, Limnos Island, which came under Turkish rule with the conquest of Istanbul (1453), increased its strategic importance as it dominated the Dardanelles. Limnos Fortress was repaired several times in the late XVIIth century and in different periods of the XVIIIth century, and was besieged by Russian navy in 1770, during 1768-1774 Ottoman-Russian wars. The three-month siege came to an end when the Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Pasha came to the aid and repelled the Russian navy. During the siege warfare, the fortress was subjected to heavy cannon and humbara shootings, which caused great damages, and was repaired again in the 1770s.

Keywords, Limnos Fortress, Cezayirli Gazi Hasan Pasha, Ottoman, Russian, Aegean Sea

Ege Denizi'nin kuzeyinde, Çanakkale'ye 61 km. uzaklıkta olan Limni Adası'nın yüzölçümü 476 km²'dir. *Lemnos/Limnos* olarak anılan ada, Türk kaynaklarında *İlimli*, *Limoz*, *Limnoz*; Ortaçağ İtalyan kaynaklarında ise *Stalimene* olarak zikredilir. Tarihi MÖ 5000 yıla kadar dayanan ada, değişik dönemlerde Pers, Roma, Venedik ve Bizans idaresinde kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin fetret döneminde (1402-1413) Bizans'a sığınan şehzade Mustafa (düzmece Mustafa), 1421 yılına kadar Limni'de tutulmuştu. 1453'te İstanbul'un Türkler tarafından fethiyle birlikte Limni de Osmanlı idaresine girmiştir. Osmanlı-Venedik mücadeleleri esnasında 1460'da Venedik idaresine geçen ada, 1479'da tekrar Türk idaresine geçti. Gelibolu Sancağına bağlı kaza statüsü verilen Limni'ye Semadirek ve Bozbaba adaları da bağlandı. Piri Reis adanın merkezine Türklerin *Balıkesri*, yerli halkın ise *Palyokastro* dediklerini, kalenin sarp bir kaya üzerinde olduğunu, bu kale dışında ikisi harap üç kalenin daha bulunduğunu, Kondiya ve Mondros körfezinin gemiler için uygun liman olduğunu ifade eder. XVI. yüzyılın sonlarında nüfusu 15.000'i geçen adanın yerleşim yerleri kalenin alt taraflarına doğru genişledi.

1613'te sancak haline getirilen adaya, Hızır Bey ilk sancak beyi oldu ¹. 1644 yılında Osmanlı ordusu Girit'i almak için sefere çıkmışsa da Hanya fethedilmekle beraber Kandiye'yi de alarak adanın tamamına hâkim olmak, Osmanlı için uzun yıllara mal olacaktı. Osmanlı Devleti'nin Girit muhasarasını kaldırması için Venedik, Çanakkale Boğazı'nı tutmuş, boğaz önündeki adaları işgal etmişti (1656). Bu adalardan biri de Limni'dir. Bu süreçte boğazın kontrolünde Limni'nin taşıdığı hayati önem ortaya çıkmış, ada 1657 yılında tekrar Türk hâkimiyetine geçmiştir².

Çalışmamızda, 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşlarında Rusların Akdeniz'e donanma indirmesi ile birlikte Çanakkale Boğazı önünde stratejik öneme sahip olan Limni Adası'nda Osmanlı Devleti ne gibi tedbirler almıştır, kale ne vaziyettedir, tamirat geçirmiş midir, asker, mühimmat, cephane ve iâşe bakımından kaleye yeterince takviyede bulunulmuş mudur? gibi soruların cevapları aranacaktır. Ayrıca Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya atfen yazılmış ve Limni Adası'nın Rus muhasarasından kurtarılmasını bizzat müşahedelerine dayanarak anbean anlatan Çakerî İsmail Efendi'ye ait olan *Gazavat-ı Cezayirli Gazi Hasan Paşa* adlı eser, Osmanlı arşiv vesikalarının yanı sıra temel başvuru kaynaklarımızdan olacaktır.

1. Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya Savaş İlanı

Viyana Bozgunu (1683) ve devamında yapılan uzun savaşlar neticesinde Karlofça Antlaşması (1699) ile tarihinin en ağır antlaşmalarından birini imzalamak zorunda kalan Osmanlı Devleti, yüzyılın ilk çeyreğinde kaybettiği Mora Yarımadasını Venediklilerden alırken (1715), Belgrad'ı Avusturya'ya terk etmek zorunda kalmıştı (1718 Pasarofça Antlaşması). 1736-1739 yılları arasında Avusturya ve Rusya ile yapılan savaşlarda her iki ülkeye karşı beklenenin üzerinde başarı sağlayan Osmanlı Devleti, 1739 Belgrad Antlaşması ile Belgrad'ı tekrar sınırlarına dâhil etmişti. Bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti uzun denebilecek bir süre, Batı ve Rusya ile savaştan uzak kalmıştı.

1760'lı yıllara gelindiğinde Lehistan'da taht meseleleri baş göstermişti. Kral III. Ogüst'ün ölümü üzerine Rus Çariçesi Katerina, Lehistan'a asker göndererek duruma doğrudan müdahalede bulunmuş ve tahta Ponyatofski'yi geçirmişti. Leh Soylularının oluşturduğu Bar Konfederasyonu, Osmanlı Devleti'nden yardım talebinde bulundu. Sultan III. Mustafa savaş taraftarı olmakla birlikte sadrazam Koca Ragıp Paşa savaş karşıtı idi. Çünkü Osmanlı Devleti böyle bir savaşa hazır değildi. Fakat Osmanlı Devleti, Rusların Kırım'ı işgal planlarından, Özi ve Gürcistan'daki faaliyetlerinden de haberdardı. Ragıp Paşa, Osmanlı'nın daha önceki Rusya ve İran savaşlarında da bulunduğundan, askerinin durumuna hâkimdi. Bu sebeple açılacak savaşın Osmanlı aleyhine sonuçlanacağını öngörüyordu. Uzun yıllardır savaşmayan Türk ordusunda deneyimli paşalar da bulunmamakta idi. Ragıp Paşa'nın vefatı ile birlikte Önce Muhsinzade Mehmed Paşa, ardından tamamen savaş taraftarı Silahdar Mahir Hamza Paşa sadarete getirilmişti (Eylül 1768). Fransa'nın da kışkırtmasıyla 3 Ekim 1768'de Rusya'ya sefer ilanına karar verildi³.

Osmanlı Devleti Rusya ile Karadeniz, Özi-Turla-Tuna nehirleri havzaları, Kafkasya ve Akdeniz'de kara, nehir ve deniz muharebelerinde bulundu. Çalışma konumuz olan Limni muhasarası ise Rusların Baltık donamasının İngiliz amiralleri kılavuzluğunda Akdeniz'e gelerek giriştiği savaş faaliyetlerinden biridir. İngiltere, Osmanlı Devleti ile Fransa'nın

¹ Feridun Emecen, "Limni", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 27, Ankara 2003, s. 190.

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.III/I, Ankara 1988, s. 216, 381.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, Ankara 1988, s. 359-360, 366-368, 370.

Avrupa'daki gücünü kırmak maksadıyla Rusya'ya yardım etmiştir. Ayrıca Rusya'ya, kapak kaldırır einsten top ve mühimmatla donanımlı 11 adet savaş gemisi satmıştı⁴.

Konuyla ilgili teferruatlı bilgiye geçmeden önce Limni kalesi ve kaledeki savaş öncesi durum hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

2. Limni Kalesi

Medeniyetin başlangıcından itibaren bunun göstergesi olan şehirlerin korunması gereksinimi neticesinde, yerleşim birimlerinin çevresine surlar yapılmış, daha da geliştirilerek şehirlerin müstahkem yerlerine kaleler inşa edilmeye başlanılmıştır. Limni'nin savunması için de adaya kale inşa edilmiştir. 1670'lerde adayı ziyaret eden Evliya Çelebi, bayır üzerine inşa edilmiş köhne bir kale olarak tabir ettiği Limni Kalesi'nin, denize uzaklığının bir ok menzili olduğunu ifade eder. Tamamen kargir olan kalede, o dönemde meskûn insan bulunmamakla beraber, Venediklerle savaş esnasında halk buraya sığınır. O dönemde kalede cephanelik de bulunmamakta idi. Ahşap kapıları olan kale önünde hendek de yoktu. Kalenin taşrasında, içinde büyük yel değirmenlerinin olduğu Değirmenlik köyü bulunmakta idi. Evlerde su kuyuları ve sarnıçlar vardı⁵. Limni Kalesi, XVII. yüzyılın sonlarında tamirattan geçmiş, bunun için de 159.844 akçe tahsis edilmişti⁶. 15 Haziran 1709'da ise Kaptan-ı Derya Elhac İbrahim Paşa vasıtasıyla 23.978 kuruşluk masraf yapılarak tamir edilmişti⁷. Söz konusu tamirattan, kaledeki yapıları tespit etmemiz mümkün olmuştur.

2.1. 1709 Yılında Limni Kalesi'ndeki Başlıca Yapılar⁸

Mühimmat ve barutun ayrı mahzenlerde tutulduğu cephanelik
Dış kalede Kebir tabya
İç kale
İç kalede büyük kule tabyası
Tabya içerisinde iki katlı kargir hapisane
Dizdar odaları
Odaların yanında mutfak, sarnıç odası, nöbet odası
Düz tabya
Sultan Mehmed Han Camii ve minaresi (düz tabya ile cami arasında kargir duvar ve merdiven mevcuttur)
İki odalı buğday ambarı
Kale kapısı üzerinde yeniçeri yamakları için kışla odaları
Çevresi duvarla çevrili miri tophane
Muhafız konağı
Cebecibaşı konağı ve askerleri için kışla, mutfak
Topçubaşı konağı ve askerleri için kışla, mutfak

1734/1735 tarihinde tamir olunan yerlerin keşfi yapılmıştı. 1748 senesinde ise cephanesinin keşfolunması için emir verilmişti. 1750'lerde kale cephanesine yıldırım düştüğünden kale harap duruma gelmişti. Uzun süredir tamir görmeyen kalenin mevzileri ve kapısı harabeye yüz tutmuştu. Limni'nin ileri gelenleri 1760 Temmuz'unda, hayvanların giriş-çıkışlarının

⁴ Tevfik Temelkuran, *Gazavat-ı Cezayirli Gazi Hasan Paşa (Tahlil ve Tenkidli Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2000, s. 10.

⁵ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, 7-10. Kitaplar, 8. Kitap (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff), (Yapı Kredi Yayınları), İstanbul 2011, s. 257.

⁶ BOA, AE.SMMD.IV, 76/9036 (13 Za.1096/11 Ekim 1685); BOA, İE.NF, 1/24.

⁷ BOA, C.AS, 1097/48444 (28 Za. 1173/12 Temmuz 1760).

⁸ BOA, D.BŞM.BNE.d, 15874/1 (2 Ş. 1121/7 Ekim 1709).

emniyetsiz olduğu, ahalinin de kale içinde kendilerini güvende hissetmedikleri için İstanbul'dan, bir an önce kalenin tamir edilmesini arz ettiler. Gelen talep üzerine kalenin yeniden tamirine karar verildi. Keşif için bir mimar tayin edilerek Limni naibine, yapılacak olan keşif defterini İstanbul'a göndermesi emredildi⁹.

Kale tamiri için lazım olan kereste, çivi, kireç vs. mühimmatın adadan temini mümkün olmadığından, uzak mesafelerden alınması gerekmekte idi. Daha önceden gönderilen para bittiğinden Limni kadısı ve ileri gelenleri İstanbul'dan tekrar para talep etti. Yapılan incelemede, kalenin tamirat keşif bedeli 22.269 kuruş idi. Bu masraf için, ada ahalisinin ödeyecekleri 2.269 kuruş verginin inşaata sarf olunmasına karar verildi. Hazineden ödenmesi gereken 20.000 kuruştan daha önce 13.000 kuruşu gönderilmiş, geriye 7.000 kuruş kalmıştı. Hazineden 2.000 kuruş daha gönderilerek Limni Kalesi Bina Emini Mustafa Ağa'dan bir an önce kale inşaatının bitirilmesi istendi¹⁰. İnşaat için dört defada gönderilen toplam 15.000 kuruşa ilaveten 2.500 kuruş daha bina eminine gönderildi¹¹. Daha sonra kalan meblağ da peyderpey adaya gönderilmiştir¹². Selanik Sancağı Mutasarrıfı Mehmed Paşa'dan da Limni Kalesi Bina Emini Mustafa Bey vasıtasıyla kale binasının tamiri için lazım olan kereste ve diğer mühimmatın Bozcaada, İmroz ve Taşözü gibi adalardan temin edilerek gönderilmesi istendi¹³. 1770 yılının başlarında, Limni mukataası Voyvodası Süleyman Ağa vasıtasıyla kalede yıkılan bazı duvarların ve zahire ambarının çatısının tamiri yapıldı. 425 kuruşluk tamirat bedeli de Limni mukataası gelirinden karşılandı¹⁴.

2.2. Adadaki Asker Durumu

Henüz Akdeniz'de Rus tehdidi baş göstermediğinden, adalardan sıcak savunma hatlarına asker görevlendirmesi yapılmakta idi. Bu bağlamda Limni'de bulunan 84. Cemaat Ortası, Babadağ seraskeri maiyetine görevlendirildi. Günlük her beş askere 1,28 kg et, her bir askere bir çift ekmek, yük taşımak için de her on askere bir yük beygiri tahsisine karar verildi. Lazım olan giderler, vergilerine mukabil kaza ahalilerinden karşılanacaktı. Aynı şartlarda Akkirman ve İnebahtı kalelerinden de askerler Babadağ'a görevlendirildi¹⁵.

Rusların Akdeniz'e inmeleri ile birlikte bu defa buradaki ada ve kalelerin tahkimine önem verilmeye başlandı. 1769 yılında Limni Kalesi'nde 34 cebeci askeri vardı¹⁶. Kuşadası naibine ve kadısına gönderilen emirde, Rus donanması ile Osmanlı donanması muharebe halinde olduğundan 75 asker temin etmesi istendi¹⁷. Limni'nin muhafazası için Aydın Ayanı Kara Osmanzade Elhac Ahmed Bey'den den 500 asker toplayarak göndermesi istendi. Askerlerin tayinat ve ulufe bahaları Limni cizyesinden karşılanacaktı¹⁸.

2.3. Mühimmat Durumu

1741/1742 tarihinde Selanik Baruthanesi'nden Limni Kalesi'ne 22.560 kg barut gönderilmişti¹⁹. Daha sonraki süreçte yine Selanik'ten kaleye 6.768 kg barut daha sevk edilmiş, kalede toplam 29.328 kg barut olduğu İstanbul'a bildirilmişti. 22.560 kg barutun donanma

⁹ BOA, C.AS, 1097/48444 (28 Za. 1173/12 Temmuz 1760).

¹⁰ BOA, MAD. d, 9989, s. 21 (20 M. 1176/11 Ağustos 1762).

¹¹ BOA, C.AS, 204/8760 (26 R. 1176/14 Kasım 1762); BOA, MAD. d, 9989, s. 106.

¹² BOA, C.AS, 680/28551 (9 N. 1176/24 Mart 1763).

¹³ BOA, C.AS, 1071/47154 (25 Ra. 1175/24 Ekim 1761).

¹⁴ BOA, C.AS, 651/27380 (17 L. 1183/13 Şubat 1770).

¹⁵ BOA, C.AS, 415/17206 (12 C. 1182/24 Ekim 1768).

¹⁶ BOA, AE.SMST.III, 134/10528 (26 B. 1184/15 Kasım 1770).

¹⁷ BOA, C.AS, 8/322 (Evahir-i S. 1184/15-25 Haziran 1770).

¹⁸ BOA, C.AS, 1179/52573 (25 Ra. 1184/19 Temmuz 1770).

¹⁹ BOA, C.AS, 747/31413 (9 R. 1182/23 Ağustos 1768).

gemilerinden biriyle İstanbul'a gönderilmesi emredilmişken bu baruttan 19.514 kg kalyonla İstanbul'a sevk edildi. Kalede 9.813 kg barut kalmıştı. Bununla birlikte kale idaresinin barut talep etmesi, İstanbul'un tepkisine neden oldu ve kale idarecilerine gönderilen emirde, hali hazırda kalede ne kadar barut olduğunu tespit ederek İstanbul'a bildirmeleri istendi²⁰.

Aradan bir yıl geçtikten sonra Nisan 1770'te Limni Kalesi'nde mevcut olan top, cephane ve mühimmatın yoklanması için emir gelmişti. Bu iş için Hasan Ağa mübaşir tayin edildi. Kale dizdarı ve diğer ağalar nezaretinde yapılan keşifte, kaledeki mevcut topların bakımı yapılmadığından tekerlek, kundak ve edevatının harap olduğu anlaşıldı. Yapılan incelemede kalede çeşitli cins ve çapta 45 adet top olduğu, bunlardan iki tanesi yeni ve tam kullanılabilir; iki tanesinin hiç kullanılmaz; sekiz tanesi hasarlı olmakla birlikte kullanılabilir; diğer kalan 33 tanesinin ise ancak tamir ve bakımdan sonra kullanılabilir vaziyette olduğu ortaya çıktı. Ayrıca kalede çeşitli çaplarda 5.970 adet top güllesi mevcuttu. Bu tahkikattan sonra kale idarecileri tarafından İstanbul'dan, kaleye 15 adet top gönderilmesi arzında bulunuldu. Ayrıca kalede 43 sandıkta 2.547,2 kg barut, 48 sandıkta 6.285,9 kg kurşun vardı²¹. Kaledeki topların bakımdan geçirilmesi için İstanbul'dan üç demir işçisi görevlendirildi. Her birine 40'ar kuruştan toplam 120 kuruş peşin ücret ödendi²².

Rusların Akdeniz'deki varlığı kesinleştikten sonra adaya yeniden barut gönderilmesi için harekete geçildi. Edirne cephanesinden 2.820 kg barut gönderilmesi için emir çıktı. Buna göre barut, Edirne'den İnöz Kalesi'ne, İnöz İskeleyi'nden de gemiyle Limni'ye gönderilecekti²³. Konuyla ilgili İnöz kadısı ve gümrük eminine gönderilen emirde, iskeleden uygun gemi temin edilerek adaya sevk için yapılması istendi²⁴. Ayrıca Selanik Baruthanesi'nden de adaya 2.820 kg barut; Cephane-i Âmire'den 1.410 kg kurşun ve 1.410 kg ham demir gönderilmesi için emir çıktı²⁵. Tophane-i Âmire'den Limni, Kars, Erzurum ve Özi kalelerine tamir ve bakımları yapıldıktan sonra 49 adet şâhi top gönderilmesine karar verildi²⁶. Boğaz Hisarları komutanı Eski Sadrazam Ali Paşa'ya gönderilen emirde, Limni'ye mühimmat ve koşumları ile birlikte top, havan ve humbara ulaştığında İstanbul'u bilgilendirmeleri istendi²⁷. İstanbul'dan orduya gönderilecek barut ve Limni Kalesi'ne gönderilecek büyük top, kundak ve mühimmat için gümrük emini vasıtasıyla 2.050 kuruşa 6 adet gemi kiralandı. Bunlardan çeşitli kapasitede olan üç gemiye 1.700 kuruş ödenerek ilgili top ve mühimmat Limni'ye sevk edildi. Diğer üç gemiye de toplam 350 kuruş verilerek Varna iskeleyi üzerinden orduya barut gönderildi²⁸.

Limni'de ölen Kapıkıran Mehmed Paşa'nın eşyasını sayıp İstanbul'a getirmekle görevli Silahşor İbrahim Ağa, bu vesileyle İstanbul'a kale ile ilgili bilgi de aktarmıştır. Verdiği bilgiye göre Limni Kalesi'nin burçları ve dört taraf duvarları sağlam, içinde cephanesiyle birlikte 40-50 parça balyemez topu bulunmaktadır. İki üç yüz bin kg buğday ile çeşitli cins zahire dışında, beş-on bin kg peksimet vardı. Binden fazla da asker bulunmakta idi. Rusların donanması Nakşabar Adası etrafında perişan haldedir. Aralarında hastalık vardır. Rus donanmasına ait iki üç gemi de Bozbaba Adası ile Limni arasında dolaşmakta idiler²⁹.

²⁰ BOA, C.AS, 1219/54695 (25 M. 1183/31 Mayıs 1769).

²¹ BOA, C.AS, 1098/48462 (6 Z. 1183/2 Nisan 1770).

²² BOA, C.AS, 650/27322; C.AS, 757/31940 (14 B. 1184/3 Kasım 1770).

²³ BOA, AE.SMST.III, 2/80 (11 Ra. 1184/4 Ağustos 1770)

²⁴ BOA, C.AS, 1192/53287 (11 R. 1184/4 Ağustos 1770).

²⁵ BOA, C.AS, 1123/49792 (5 B. 1184/25 Ekim 1770).

²⁶ BOA, C.AS, 189/8143 (28 S. 1185/23 Haziran 1770).

²⁷ BOA, C.AS, 762/32184 (21 Z. 1184/7 Nisan 1770).

²⁸ BOA, C.AS, 600/25272 (21 B. 1184/10 Kasım 1770).

²⁹ BOA, TS.MA.E, 557/16 (Aynı belgede hastalıkla ilgili ilginç malumat verilmektedir. Donanmada büyük ihtimal veba salgını bulunmaktadır. Hastalıktan kurtulmak için Rus askerleri Aynaroz Kilisesi rahiplerine müracaat

3. Akdeniz’de Rus Donanması

Çariçe II. Katerina, Osmanlı-Rus savaşlarının Akdeniz ayağı için de önceden planlar tasarlamıştı. Buna göre Mora Rumları Osmanlı idaresine karşı bağımsızlık vaadiyle ayaklandırılacaktı. Bu doğrultuda Rumlara yönelik mektuplar yazıldı. Katerina mektuplarında genel manada, Hristiyanlık ortak paydasından yola çıkarak bir zamanlar büyük devletler kuran İsevilerin şu anda Osmanlı tahakkümü altında ezildikleri, dini vecibelerini yerine getiremedikleri, din değiştirmek zorunda kaldıkları, dinlerini muhafaza için firar ettikleri, kiliselerinin harap olduğu gibi iddialarla onları isyana teşvik etmişti. Her ne zaman İsevileri Müslümanlardan kurtarırsa kendisinin o zaman müsterih olacağını da ifade etmişti³⁰. Konuyla ilgili, Mora’daki isyan sırasında öldürülen asi üzerinden Rumca yazılmış mektup çıkmıştı. Burada da mektubun öncesinde Katerina’nın yazmış olduğu mektuba yer verilip Rumların Müslüman tahakkümü altında ezildikleri, birçok insanın Müslüman olmak zorunda kaldığı iddiaları yinelenmektedir. Aynı evrakta Mora’da olan ve Katerina için çalışan Gedikli diye tabir olunan bir kişinin yazmış olduğu mektup da yer almaktadır. Bu mektupta da Rumlar isyana teşvik edilmekte, Katerina’nın onları kurtaracağı iddia edilerek Rus donanmasının onlara yardıma geldiği belirtilip Mora’da gerçekleştirecekleri ayaklanmanın ve Türklere saldırıların planlarına yer verilmekte idi³¹.

1769 Temmuz’unda Kronştad Limanı’nda bulunan Rus donanmasının ilk kısmı (yedi kalyon, dört fırkateyn, birkaç nakliye gemisi) Akdeniz’e hareket etti. Donanma komutanı Amiral Spiridof’tur. Amiral’in yanında ise İngiliz Amiral Greig vardır. Bu kalyonlardan üçü İngiltere’de kalmıştı. Diğer gemilerden yedisi kalyon ve dördü küçük karavela idi. Bunların dışında General Alfenston komutasında dört kadirga bulunmakta idi. Bunlardan biri tamir için yine İngiltere’de bırakılmış biri ise kazazede olmuştu. Fransızlar bu konuda uyarıda bulunmasına rağmen Osmanlı Devleti bunu ciddiye almamıştı³². 28 Ocak 1770’te Rus donanmasına ait gemilerden üçü, Venedik’e tabi olan adalardan Korfu civarında görünmüşlerdi. Bu gemilerden birinde 60 adet top, ikincisinde 10 adet top olmakla beraber üçüncüsü hakkında malumat yoktu³³. Konuyla ilgili İsveç de Osmanlı Devleti’ni bilgilendirmişti. 10 Eylül 1769’da Danimarka’nın Kopenhag Limanı’nda Rus donanmasına ait 18 adet savaş gemisi bulunduğu, bunların içinde çok miktarda asker olduğu, Danimarka donanmasının dahi bir türlü hareket etmediği, onların da Ruslarla işbirliğinde olduklarının tahmin edildiği ifade edilmişti. Rus donanmasının Akdeniz’e gideceğinin kesin olduğu ihbarı da Türk yetkililerine iletilmişti³⁴.

Rus filosu İngiltere’den sonra Akdeniz’in batısında, Balear Adaları yakınlarındaki Port Mahon (Port Mano) Limanı’na demir atmıştı. Burada Mora Rumlarının ileri gelenleri ile görüşülerek onlara yardım vaadi tekrarlanmıştı. Cezayir Garb Ocakları vasıtasıyla durum İstanbul’a iletilindiğinde, başta Sadaret Kaymakamı Melek Ahmed Paşa olmak üzere, bu haberlere itimat etmemişler, Baltık’tan Akdeniz’e, o kadar uzun ve tehlikeli yoldan donanmanın gelmesinin mümkün olamayacağını düşünmüşlerdi. Hâlbuki Fransa ve İsveç de

etmişti. İnanişâ göre rahiplerde değerli taşlarla süslü peygamber kafatası bulunmakta idi. Şayet o kafatası her nerede bulundurulursa hastalık oradan gidermiş. Üç din adamı söz konusu kafatası ile Rus donanmasına giderken muhalif rüzgârın esmesiyle birlikte gemileri Limni kıyılarına savrulmuş, Türk donanması tarafından ele geçirilen gemide topla birlikte 18 kişi de ele geçirilmişti).

³⁰ BOA, TS.MA.E, 276/38 (19 Mart 1769).

³¹ BOA, TS.MA.E, 384/23 (21 Z. 1183/17 Nisan 1770).

³² BOA, TS.MA.E, 497/54 (12 Ra. 1183/16 Temmuz 1769); Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, a.g.e.*, C. IV/I, s. 392, 393.

³³ BOA, TS.MA.E, 517/45 (13 Z. 1183/9 Nisan 1770).

³⁴ BOA, TS.MA.E, 730/31.

aynı bilgileri Osmanlı Devleti'ne iletmış, yine de bu durum karşısında kayıtsız kalınarak tedbir alınmamıştı³⁵.

Rusların Akdeniz harekâtını yönetmek üzere General Aleksî Orlof ve kardeşi Teodor Orlof görevlendirilmiş, bunlar karayoluyla İtalya'ya geldikten sonra Teodor Orlof, Port Mahon'daki filoya geçerek dört kalyon bir firkateyn ve içlerinde bir tabur askerle 100 Morali Rum'un bulunduğu birkaç nakliye gemisinin idaresini Amiral Spiridof'tan devralarak 28 Şubat 1770'te Mora Yarımadası'na gitti. Spiridof'un yardımcısı Amiral Greig komutasında olan iki kalyon, bir kumbara ve üç firkateynden oluşan filonun diğer parçasının komutasını da Aleksî Orlof almıştı. Orlof, 23 Nisan 1770'te Mora'ya giderek Koron'da kardeşi Teodor'un filosu ile birleşti. Rusların ikinci Filosu ise üç kalyon, üç firkateyn, 3 silahlı nakliye gemisi ve bir erzak gemisi olmak üzere toplam 10 gemiden oluşmakta idi. Bu filonun komutanlığını da İngiliz Amiral Elfinston yapmakta idi. Bu filo ise Nisan 1771'de İngiltere'den ayrılarak Mayıs 1771'de Mora'ya gelmiştir³⁶. Rusların Ege sularına gelmesiyle birlikte 10 kalyon, 1 başterde, 12 civarında firkate ve çekdiri ile 20'nin üzerinde çeşitli gemilerden oluşan Osmanlı donanması da Ege Denizi'ne indi³⁷.

Takviye Rus savaş gemilerinin Akdeniz'e girmesi ve Ege Denizi'ne doğru yol aldığıının haber alınması üzerine, Çanakkale Boğazı'nda bazı tedbirler alınmıştır. Takviye gelen Rus filusunun, Ege'de mevcut Rus donanması ile birleşmeleri durumunda Çanakkale Boğazı'ndan geçme ihtimali doğmuştu. Kum Kalesi ve Seddülbahir Kalesinde tam teçhizatlı askerler nöbette tutulmuş, toplar yerleştirilmiş ve karakollar oluşturulmuştur. Daha öncesinde gece vakti küçük gemilerin geçişlerine izin varken alınan tedbirle bu yasaklanmıştı. Eğer bir gemi geçme teşebbüsünde bulunursa top atışı yapılarak ya da filikalarla, kaleler birbirini haberdar edecekti. Sabaha kadar bir asker dahi boğazdan geçirilmeyecekti. Kalelerde görevlendirilen tüm askeri sınıflar özellikle geceleri tam tekmil teyakkuz durumda olacaklardı³⁸. 1769'da İstanbul'a gelen Baron de Tott da Çanakkale Boğazı'nın tahkiminde Osmanlı Devleti'ne yardımda bulunmuştu³⁹. Boğaz Hisarları'na giden Fransız heyeti, Serasker Ali Paşa ile görüşükten sonra incelemelerde bulunmuş, kalelerin iç ve dış mevzilerinin güçlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştu. Çanak ve Kum kaleleri ile daha içeride yer alan Sultaniye ve Kilitbahir kalelerinin de yer aldığı tüm savunma hatlarının, sekiz-on günlük çalışma ile mukavemetlerinin artırılacağı sonucuna varılmıştı. Fransız heyeti orada iken, yedi adet Rus gemisi belirmiş, karşılıklı top atışlarında bazıları isabet etmekle birlikte her iki tarafa da zarar vermemişti. Bunun üzerine İstanbul'dan acilen 1.128 kg barut ve 50 varil zift gönderilmesi istenmiştir⁴⁰. Daha sonra Çanakkale'de kale istihkâmlarını kuvvetlendirmekle görevli Fransız subaylardan Klark, İstanbul'a gelerek Fransız elçiliğine bilgi vermişti. Klark, Kaptan Paşa'nın gayretli olduğunu belirttikten sonra Bozcaada önlerinde Ruslara ait sekiz-on adet kapak kaldırır cinsten savaş gemisi bulunduğunu, bunların Türk donanmasından daha fazla olduğunu belirterek çatışma halinde Türk tarafının zararlı çıkacağını ifade etmişti. Çanak ve Kum kaleleri yanlarına yapılan tabyalarda görevlendirilen askerin yetersiz olduğu da Klark tarafından belirtilmişti.

³⁵ Temelkuran, *a.g.e.*, s.10-11.

³⁶ Temelkuran, *a.g.e.*, s.12.

³⁷ Fevzi Kurtoglu, 1768-1774 *Türk-Rus Harbinde Akdeniz Harekâtı ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa*, İstanbul 1942, s. 17.

³⁸ BOA, TS.MA.E, 482/12.

³⁹ Geza David, "François Baron de Tott", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 5, İstanbul 1992, s. 83. (1755'te casusluk maksadıyla İstanbul'a gelen Baron de Tott, Fransa'ya döndükten sonra 1767'de Kırım'a giderek burada Rusya aleyhine faaliyette bulunmuş ve Osmanlı-Rus savaşlarının çıkmasında büyük rol oynamıştı. 1769'da İstanbul'a gelmiştir. Aynı madde.)

⁴⁰ BOA, TS.MA.E, 715/62.

Ayrıca Klark, dedikodular yapılarak kendilerine iftiralar atıldığını, bunlara itimat edilmemesini, vatanını terk ile kendi imparatorunun emri ile Osmanlı sultanının hizmetinde olduğunu da bildirmişti⁴¹.

Akdeniz'e giren Rus donanması askerlerinin iaşelerinin de karşılanması gerekmekte idi. Ruslar, Malta'dan zahire temin ve depolamak için Sicilya kralına müracaat etmiş, Sicilya ise bu savaşta tarafsız olduklarını belirterek Rus teklifini reddetmişti. Rus elçisi zahirenin Garb Ocakları'ndan satın alınarak Malta'da depolanması talebinde bulunmuş, Maltalı idareciler ise Garb Ocakları ile aralarında husumet olduğundan ticaretin de yasak olduğu ve bu yüzden bunun da mümkün olamayacağı belirtilerek Rusların talebi gerçekleşmemişti. Durumu Sicillateyn'in İstanbul elçisi Osmanlı idaresine bildirmişti⁴².

Çariçe II. Katerina'nın Mora ile ilgili planı icraya konulmuş, Rumlar isyan etmiş Rus Donanması da Mora'ya çıkarma yapmıştı. İstanbul'dan Mora seraskeri olarak atanan Muhsinzade Mehmed Paşa, isyanı bastırdığı gibi Rusları da mağlubiyete uğratmıştı. Alexander Orlof'un, Petro Alexander'e yazdığı mektupta, Koron ve Anavarin kalelerini aldıktan sonra tüm Mora'yı istila ettiklerini Müslümanların tamamını kalelere hapsedtiklerini iddia etmiştir⁴³. Bu iki kaleye saldırmakla birlikte Anavarin'i zapt etmişler fakat Koron Kalesi'ni alamamışlardı⁴⁴. Ayrıca 80 binin üzerinde asi Rum'la birlikte tüm Mora'yı işgal teşebbüsü de Muhsinzade Mehmed Paşa komutasındaki Türk ordusu tarafından akamete uğratılmış, Rus donanması yarımada'dan kaçmak zorunda kalmıştı⁴⁵.

Elfinston komutasındaki Rus donanmasının Modon tarafında Benefşe açıklarında olduğunun öğrenilmesi üzerine Cezayirli Hasan Bey, Kaptan-ı Derya Hüsameddin Paşa'ya saldırma teklifinde bulunmuş, Paşa bundan çekinmişti. Hüsameddin Paşa, Muhsinzade Mehmed Paşa ile görüşeceği bahanesiyle Anabolu'ye gitmişti. Hasan Bey rüzgâr yönünün Türk donanmasının aleyhine olmasına rağmen Ruslara saldırıya karar verdi. Hedefinde kaptan gemisi vardı. Altı saat süren çatışmada Ruslara ait üç ambarlı bir gemi batırılmıştır. Akşam olmasıyla birlikte yorgun düşen iki taraf çatışmayı bırakmış, Hasan Bey Anabolu'ya çekilmişti. Ertesi gün Anabolu'da bulunan Türk donanmasına Ruslar saldırmış, ağır kayıplar vererek geri çekilmişti (28 Mayıs 1770). Muhsinzade Mehmed Paşa çatışmayı izlemiş Hasan Bey'i takdir etmişti. Hasan Bey, Rus donanmasının üzerine gidilmekle onların mağlup edileceği fikrinde idi. Türk donanması, Anabolu'dan sonra Rusların peşinden gitti. Rus donanması takviye almış 17 parça halinde Türk donanmasının karşısına çıkmıştı. Akşama kadar süren çatışmada her iki taraf da bir sonuç alamamıştı (4 Haziran 1770). Hasan Bey, rüzgârın Türk donanması lehinde olduğunu belirterek Hüsameddin Paşa'ya düşman üzerine saldırılmasını teklif etti ise de yine olumsuz cevap aldı. Hüsameddin Paşa *saldırırsanız da karışmam* cevabını vermişti⁴⁶. 6 Temmuz 1770'te Midilli Adası'nın güneyinde Koyun Adaları mevkiinde Türk ve Rus donanmaları karşı karşıya gelmiştir. Cezayirli Gazi Hasan Bey ile Rus Generali İspiridof'un gemileri arasındaki çatışma ile muharebe cereyan etmiştir⁴⁷. Rus kaptan gemisinin dümeni kırılıp rüzgârın etkisiyle Hasan Bey'in gemisi ile rampa olmuş, Rus gemisine geçilerek göğüs göğse çatışmalar yaşanmıştı. Top atışıyla Rus gemisinin cephaneliği isabet alıp patlayarak yangın çıkmış, Hasan Bey'in gemisi

⁴¹ BOA, TS.MA.E, 716/15.

⁴² BOA, TS.MA.E 481/27 (13 B. 1184/2 Aralık 1770).

⁴³ BOA, TS.MA.E, 519/39.

⁴⁴ BOA, CAS, 35/1601-12 (Evail-i Z. 1183/28 Mart-6 Nisan 1770); BOA, C.AS, 248/10382-1; *Ahmed Cavid Bey, Müntehabat, Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi* (haz. Adnan Baycar), İstanbul 2004, s. 339.

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cengiz Fedakar, "Mora İsyanı (1770)", *Abdülkadir Özcan'a Armağan, Tarihin Peşinde Bir Ömür*, İstanbul 2018, ss. 587-604.

⁴⁶ Temelkuran, *a.g.e.*, 20-21.

⁴⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.399.

de kış tarafından alev almıştı. Hasan Bey çatışmalarda bir kurşunla yaralanmış denize atlayarak güçlkle karaya çıkmıştı⁴⁸. Rus gemisinden ise Aleksi Orlof'un kardeşi Teodor Orlof, gemi kaptanı ve on civarında askerden başka kurtulan olmamıştı. Muharebe "iki kalyon" arasındaki çatışma ile son bulmuştu. Gerek Türk gerekse Rus savaş gemileri yangın dolayısıyla bölgeden uzaklaşmıştı⁴⁹.

4. Çeşme Baskını

Türk donanması Çeşmeye çekilmiş rüzgârın etkisiyle balık istifi konumunu almıştı. Bunu fark eden Rus donanması amiralleri istişare yaparak gece baskını yapmaya karar verirler. General Orlof, Petro Aleksander'e yazdığı mektubunda Çeşme'deki Türk donanması hakkında da bilgi vermekte idi. Çeşme'de 16 adet savaş gemisi olup bunlardan altı tanesi 80'er ve 90'ar adet; 10'u ise 70'er ve 64'er adet topçeker donanımda idi. Bunların dışında Karavele, Perkendi, Şebek ve birçok firkete ve küçük gemi vardı. Topların tamamı tunçtan idi. Orlof *Türk donanmasının bu kadar güçlü olduğunu tahmin etmezdim. Bilseydim yedi adet savaş gemisini Many'a'da bırakmazdım* demiştir⁵⁰. Ruslar, gönderdikleri ateş kayıkları ile Türk donanmasını yakarak tamamen imha etti⁵¹. Bu hadise üzerine Hüsameddin Paşa azledilerek yerine kendisine vezirlik rütbesi verilerek Cafer Bey Kaptan-ı Derya olarak atanır (Temmuz 1770). Hasan Bey de Sultan III. Mustafa tarafından 1.000 altınla ödüllendirildi. Boğaz Hisarları komutanı Ali Bey'e gönderilen emirde ise Hasan Bey iyileştikten sonra kendisine iki tuğ verilerek istediği kalyona kapudane sancağını dikebileceği emredilir⁵². Çariçe Katerina da başarısından dolayı General Orlof'u onurlandırdı⁵³. Ruslar Çeşme baskınından sonra karada yerleştirilmiş 20 adet top ile Çeşme Kalesi'ndeki topları da gemilerine taşımışlar ayrıca birçok esir almışlardı⁵⁴.

5. Limni Muharasası

General Orlof, Çanakkale Boğazı'nı kapatarak İstanbul'dan yardım gelmesini engelleme düşüncesinde idi. Bu maksatla Boğaz önünde bulunan Limni Adası'nı işgal ederek kendisine üs yapmayı planlamıştı. 10 Temmuz 1770'te Limni Adası'na çıkarma yapan Ruslar, adanın savunmasız kısımlarını işgal etti ise de Limni Kalesi'nden sert mukavemetle karşılaştı⁵⁵. Üç ay boyunca devam eden muhasara sırasında adadaki halk kaleye sığınmıştı. Adanın Hristiyan halkı Mora'da olduğu gibi Ruslarla işbirliği yapmıştı⁵⁶. Gazi Hasan Bey İzmir'den Çanakkale'ye geçti. Burada eski sadrazam ve Boğaz Hisarları Seraskeri Ali Paşa ile Limni mevzuunda istişarelerde bulundular. Ali Paşa'dan izin isteyerek Limni'yi muhasaradan kurtarmak istediğini ifade ederek Seraskerden kendisine 1.000 asker tahsis etmesini istedi. Bozcaada'dan temin edilecek kayıklarla Kumburnu'dan Limni Adası'na geçiş planlanmıştı⁵⁷. Ruslar durumdan haberdar olmuş, bunun üzerine üç adet ambarlı ve altı adet büyük kalyonla Kumburnu önlerine demir atmışlardı. Maksat Limni'ye yardım gitmesini engellemektir. Bozcaada ahalisi Rus gemilerini gördükten sonra kayık vermekten kaçındılar. Bunun üzerine Cezayirli Gazi Hasan Paşa (Serasker Ali Paşa'ya daha önce gönderilen emir doğrultusunda Hasan Bey iki tuğlu vezir olmuştur), Sultaniye'ye giderek Serasker Ali Paşa'ya durumu arz etti.

⁴⁸ Temelkuran, *a.g.e.*, 22-23.

⁴⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.399.

⁵⁰ BOA, TS.MA.E, 519/39.

⁵¹ Temelkuran, *a.g.e.*, 26.

⁵² Temelkuran, *a.g.e.*, s. 27.

⁵³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.400, 401.

⁵⁴ BOA, TS.MA.E, 519/39.

⁵⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 402.

⁵⁶ Çakerî İsmail Efendi, burada Reayanın işbirliği yaptığını iddia etse de bunun tüm reayayı kapsamadığı anlaşılmaktadır. Zira Osmanlı Devleti reayayı, yardımlarından dolayı bir yıllık cizyeden muaf tutmuştu.

⁵⁷ Temelkuran, *a.g.e.*, s. 239.

O esnada görevinden azledilen eski Kaptan-ı Derya Hüsamettin Paşa Gelibolu'da ölmüştü. Ali Paşa, Kaptan-ı Derya Cafer Paşa'nın Boğaz Hisarları'na gelinceye kadar Limni Kalesi'ne asker gönderilmesinin tehir edilmesini uygun gördü. Diğer yandan Ruslar Limni'deki muhasaraya takviye vermiş, üç ambarlı bir gemi daha bunlara katılmıştı. Buna ilaveten bir adet mühimmat gemisi de Bozbaba Adası ile Limni arasında idi. Asker ve mühimmat açısından her geçen gün kuvvetlenen Ruslar, daha fazla taarruza geçmekte idiler. Mondros Limanı'ndan çıkarma yapan Ruslar, reayayı kendine tabi edip ehli İslam malı diye 80.000 koyun ve 1.000 civarı çift öküzlerini kestirmişti. Hububata da aynı şekilde el konuldu. Reayayı gemilere nakletti. Kale varoşlarındaki ehli İslam'ın evleri yağmalandı. Evdeki minder ve yastıklardan kapı-pencere kanatlarına varıncaya kadar talan edildi. Türk askerinin mevcudu yaklaşık 350 kişi idi. Adanın Türk ahalisi ise iaşeden yoksun şekilde kaleye sığınmışlardı. Bu vaziyette bulunan Türklere, Ruslar teslim olmaları için elçiler gönderiyorlardı. Kalede mühimmat ve cephaneksiği olup kundaksız, bazıları kırık 17 eski top vardı. Daha önceden kalede 300 sandık barut varken sefer sebebiyle bunlar başka yerlere nakil olunmuştu⁵⁸. Yukarıda kalenin mühimmat durumu verilirken bu hususa da değinilmiş, Selanik'ten değişik tarihlerde Limni'ye barut gönderilmiş bunlar 1769 yılında İstanbul'a sevk edilmişti⁵⁹.

Kale ise harabe şeklinde idi. Rus saldırıları ile birlikte daha önce de belirtildiği üzere Türk halkı üç beş gün içerisinde kargaşa halinde kaleye sığınmıştı. Ruslar, daha önceden Sakız Adası önlerinde esir alınan eski sadrazam kethüdası İzzet Ahmet Paşa'nın harem kethüdası Karakulak İbrahim Ağa'yı Limni Kalesi'ni teslim etmesi için elçi olarak gönderdiler. General Orlof, kalenin teslimi için 24 saat mühlet vermişti. Teklifte senelik bir altın vergiyi kabul eden olursa yerinde bırakmayı; kabul etmeyip terk etmek isteyen olursa onları dahi eşyalarıyla birlikte istedikleri yere götürmeyi taahhüt ediyordu. Eğer reddederlerse 24 bin tam donanımlı askerle, metrisler kazarak, top ve havanlarla karadan ve denizden saldırarak dünyayı başlarına yıkacaklarını, yedi yaş ve üzerindekiileri gazaba uğratacakları tehdidinde bulunmuştu. İmdat gelir düşüncesiyle elçilik heyetini oyalama taktiği devreye sokulmuştu. Elçiye de kalede yeterli asker, su ve mühimmat olduğu bildirilerek gerekirse savunulacağı belirtilmiş, bununla beraber teklifi değerlendirmek üzere üç beş gün zaman verilmesi istenmiştir. Orlof'dan gelen cevapta ise *sizin kale dediğiniz mandıra gibi bir harabe, ne asker, ne top ne cephaneniz var suyunuz da yok, ne de yardıma geleniniz var bunu siz de biliyorsunuz der. Yardım bekliyorsanız o da imkânsız çünkü adayı kuş uçurmayacak şekilde tamamen kuşattık* denilir ve tekrar bel bıçaklarına varıncaya dek tüm silahların iadesi ile kalenin teslimi için 24 saat mühlet verdiğini iletir. Teslim olurlarsa kendilerine gemiler tahsis edilerek istedikleri yerlere götürülecekleri de ifade edilir. Kaleye sığınanlardan bazıları çiftlik ve köylerden gelmiş olup yanlarında tedarikte bulunmamışlardı. Bazıları da kale dışındaki reayaya sığınmış, bunlardan kimi öldürülmüş kimisi ise esir alınmıştı. Kale ahalisi içerisinde de teklif farklı yorumlara yol açmış, bazıları teslimden yana bazıları ise savunmadan yana tavır almıştı. Sonuçta ise savunmadan yana olanlar ağır basmıştı⁶⁰.

Gazavat-ı Cezayirli Gazi Hasan Paşa adlı eserin müellifi Çakerî İsmail Efendi, Orlof'un başında bulunduğu Rus donanmasının küçüklü büyüklü 100'den fazla gemiden oluştuğunu ifade ile sayıyı abartmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere Rusların 20'ye yakın gemisi bulunmakta idi⁶¹. Ruslar reaya vasıtasıyla kalede cephaneksiği ve iaşeksiğinden de haberdar

⁵⁸ Temelkuran, *a.g.e.*, s. 242, 243, 244.

⁵⁹ BOA, C.AS, 1219/54695 (25 M. 1183/31 Mayıs 1769); BOA, C.AS, 747/31413.

⁶⁰ Temelkuran, *a.g.e.*, s. 245-246.

⁶¹ BOA, TS.MA.E, 497/54 (12 Ra. 1183/16 Temmuz 1769); İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 392, 393. Çakerî İsmail Efendi kendi eserinde de Rus Filosu ve sayısı hakkında ayrıntılı bilgi vererek gerçekçi sayıları ifade etmesine rağmen burada, Rus savaş gemisi sayısını abartılı vermesi, muhasaranın şiddetini ifade etme için olabilir.

olmuştu. Kalenin üç tarafı deniz, tek tarafı kara idi. Rus saldırılarında, mazgallardan Arnavut tüfeği ile müdafaada bulunan birçok asker hayatını kaybetmişti. Tarihler 18 Temmuz 1770'i gösterdiğinde, denizden ve karadan Rus hücumları devam etmekte, kaleden de aynı şekilde mukavemet görmekte idi. Rusların attığı bazı humbara daneleri kalede can kayıplarına sebep olmakta idi. Güllelerden biri, dizdarın olduğu kuleye isabet etmiş, duvarın yıkılmasıyla duvar altında kalan birkaç kişi hayatını kaybetmişti. Rus saldırıları neticesinde 50'den fazla insan hayatını kaybetmiş, 45 kişi de yaralanmıştı. Ruslar gemilerden sandal ve filikalarla kaleye yanaşıp merdivenlerle kale duvarlarına çıkmaya çalışmakta idiler. Kuşatmanın 27. Gününde kale içerisine düşen toplardan ahali perişan oldu. Kale ahalisi kalenin dört bir yanından Rusların üzerine taş, barutla doldurulup fitil takılmış desti ve bardakları atmaya başlamışlardı. Bunların yanında tüfek ve tabancalarla da mukabele edilmekte idi. 150'ye yakın kayıp veren Ruslar geri çekilmişti. Muhasara boyunca kalede erzak ve su kıtlığı had safhaya ulaşmıştı. Rusların kaleye saldırısı başarısız olmuş, kale surlarına tırmanmak için getirdiği merdivenlerden bazıları iplerle kaleye çekilmişti⁶².

Kalenin Uğrun kapısı karşısında kayalıklarda birkaç Rus askeri görünmüş, bunlar tarafından kaleden çıkan 15 kadar Türk askerine ateş açılmış, birkaçı hayatını kaybederken bir kaçı da yaralanmıştı. Yaralılar sağ kalanlar tarafından kaleye taşınmıştı. Ruslardan da yaralananlar olmuştu. Rusların attığı mermiler zehirli olduğundan kaleye alınan yaralılar da bir müddet sonra hayatlarını kaybetmişlerdi. Kale surları dibine kadar gelerek, gerek Ruslardan gerekse yerli reayadan pusuya yatıp kaledeki kadınları isimleriyle çağırarak tacizde de bulunanlar olmakta idi. Bu korkuyla düşman eline düşmektense ölümü tercih edenler oluştu. Kimi surlardan atlarken kimisi ise düşman güllerinin sıkça düştüğü yere giderek hayatını sonlandırmayı seçiyordu. Kalede hastalara koklatmak için soğan zarı dahi bulunmamakta idi. Kale ahalisine su temin edilen sarnıçlarda su çok az kalmış, 24 saatte bir açılan sarnıçlardan nöbetleşe su alınmakta, bu ise sadece çocuklara içirilmekte idi. Bazen günlerce su bulunamamakta idi. Yokluktan sümüklü böcek yiyen ahali, yağmur yağmadığından bundan da mahrum kalmıştı. Kaleye yardım çağırısı için gönderilen kişiden de haber gelmemişti. Yardım çağırısında bulundukları yazıları şişelere koyarak denize atıyorlar, bundan medet umuyorlardı⁶³. Muhasara boyunca Ruslar humbara ve top atışlarıyla kaleyi sekiz yerden döverek hasar vermişti⁶⁴.

Kale kuşatmasının 81. gününde kale muhafızlarından 350 kişiden 50'si hayatını kaybetmiş 45 kişi de yaralanmıştı. Rus askerlerinin sayısının ise 4.000 civarında olduğu düşünülmekte idi. Rus toplarından gece-gündüz kaleye 1.200'e yakın gülle düşmekte idi. Ruslar diğer yandan kalenin teslim edilmesi için elçiler göndermeye devam etmekte idiler. Mesajlarında şayet onlara lazım olmasa kaleyi yerle bir edip tarlaya çevirebileceklerini ifade ediyorlardı. Yapılan barış teklifinde, yine bel bıçaklarına varıncaya dek silah ve cephanenin toplanarak kale cephaneliğine konması, isteyen alabildiği miktarda eşyasını götürebileceği, kale çıkışında herkesin, yanlarında silah götürüp götürmediğinin tespiti için aranacağı, kişi başına dörder altın navlun ücreti verileceği, kale halkının Bozcaada'nın doğusunda Anadolu sahilinde Kösekalesi ile Babakalesi arasındaki yere bırakılacakları bildiriliyordu. Buna mukabil Türkler, Ruslardan anlaşma şartlarını garantiye almak için rehine istemiş fakat Ruslar reddetmişti. Kalenin tahliyesi 24 saat içerisinde gerçekleştirilecekti. Bu zaman zarfında her iki taraf da top ve tüfek atışında bulunmayacaktı. Kalenin ileri gelenlerinden sekiz kişi de Ruslara rehin verilecekti. Bu

⁶² Temelkuran, *a.g.e.*, s. 284.

⁶³ Temelkuran, *a.g.e.*, s. 31.

⁶⁴ BOA, C.AS, 1212/54360.

şartlar üzerinden anlaşma sağlandı. Kalenin kulesine Ruslar tarafından vire bayrağı asılmak istenmiş Türkler bunu kabul etmemiş, ikinci vakti buraya beyaz çarşaf asılmıştı⁶⁵.

Serasker Ali Paşa'nın 2.000 asker tedarikiyle, Kaptan-ı Derya Cafer Paşa'nın da 1.000 kalyoncu askeri teminiyle Limni Adası'na yardıma gidilmesi için İstanbul'dan ferman yazılmıştı. Hasan Paşa'nın, Kaptan-ı Derya Cafer Paşa'nın temin edeceği 1.070 civarında kalyoncu ile birlikte, Ali Paşa'nın sağlayacağı 2.000 askerle Limni'ye yardıma gitmesine karar verildi. Fakat vaat edilen 2.000 askerden henüz gelen olmamıştı. Bunun üzerine daha fazla beklemeyen Hasan Paşa 1.070 askerle⁶⁶ yatsı vaktinden sonra kayıklarla Limni'ye doğru yola çıktı. Hasan Paşa da fırkatalar başbuğu olan İstanköylü Çilbakzade Ali Bey'in fırkatasına bindi⁶⁷. Çanakkaleli Mehmed Reis Boğaz Hisarları'na giderek konuyla ilgili malumat getirmişti: 18 Ağustos 1770'te Çanakkale'ye gelen Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Serasker Ali Paşa ile görüşmüştü. Ali Paşa, Bozcaada kayıklarının Kumboranı denen yerde bulunduklarını belirtmişti. Hasan Paşa, buraya giderek Limni muhafazası için günlük onar akçe ile kendilerine ayrıca onar kuruş bahşiş de verilerek 2.000 askerle 22 Ağustos'ta Limni'ye gitmek üzere hareket etmişti⁶⁸. Burada Mehmed Reis asker sayısını fazla belirtmiştir. Zira Gazi Hasan Paşa kaleye 1.070 askerle gitmişti.

Denizde muhalif rüzgâr esmekte idi. Türk filosu İmroz Adası'nda Kömürburnu mevkiine gelindiğinde Çilbakzade ve diğer reisler, eğer burada demir atıp beklenilmezse tüm kayıkların batacağı ve herkesin ölebileceğini bildirmiş, Hasan Paşa ise Limni Kalesi'ndeki Türklerin içinde bulundukları zor durumdan bahisle, buna şiddetle mukabelede bulunarak karara karşı çıkmıştı. Sabahın erken vaktinde Limni'nin Setre (Soteri) Limanı'na demir atıldı (7 Ekim 1770). Karaya çıkan Türk askerleri, civar köylerde dinlenerek kaleye doğru yol almakta idi. Bu esnada Ruslarla kale idarecileri arasında anlaşma yapıldığı fakat henüz kalenin teslim edilmediği haberi gelmişti. Yolda rastlanan reayadan bir çobana birkaç altın verilerek Orlof'a giderek Kapudane-i Hümayun Cezayirli Hasan Paşa'nın 12.000 askerle üzerlerine gelmekte olduğunu söylemesi tembihlendi. Çoban aynı şekilde Orlof'a durumu iletmış, Orlof, kendilerinin işinin zaten denizlerde savaş olduğunu ifade ile kuşatmayı kaldırarak askerleri gemilere çekmeye başlamıştı. Asker tahliyesi tamamlanmadan Hasan Paşa yetişerek Ruslara saldırmıştı⁶⁹. Ruslarla beş buçuk saat muharebe sürmüş birçoğu kılıçtan geçirilmişti. Bu hengâmede Rus askerlerinin binmeye çalıştıkları kayıklar da batmış, birçoğu boğulmuş, büyük gemiler ise Mondros Limanı'ndan ayrılarak Aynaroz tarafına gitmişlerdi⁷⁰. Diğer yandan kaleye haber gönderen Hasan Paşa, askerin kaleden çıkarak yardıma gelmesini istemişti. Ruslar geride birçok cephane, mühimmat ve erzak bırakmıştı. Kale burcuna da yeniden sancak dikilmişti. Rusların aldığı rehineler ise Cezayirli Hasan Bey'in Orlof'a yazdığı mektup neticesinde serbest bırakılmıştı⁷¹. Beç Gazetesi 8 Nisan 1771'de yazdığı haberde, Orlof'un önce Roma tarafına oradan Pire Limanına giderek ehli İslam'dan bir miktarını tahliye eylediğini yazmıştı⁷².

⁶⁵ Temelkuran, *a.g.e.*, s. 273.

⁶⁶ Ahmed Cavid Bey, eserinde bu sayıyı 2.000 olarak vermiştir (*Müntehabat, Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi* (haz. Adnan Baycar), İstanbul 2004, s. 359).

⁶⁷ Temelkuran, *a.g.e.*, s. 278-279.

⁶⁸ BOA, TS.MA.E, 553/13.

⁶⁹ Temelkuran, *a.g.e.*, 282, 283.

⁷⁰ BOA, C.HR, 16/754 (15 B. 1184/4 Kasım 1770).

⁷¹ Temelkuran, *a.g.e.*, s.35; Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbar* (haz. Mücteba İlgürel), Ankara 1994, s. 323.

⁷² BOA, AE.SMST.III, 363/29013 (20 S. 1186/23 Mayıs 1772).

General Orlof, yukarıda da bahsi geçtiği üzere Petro Aleksander'e yazdığı mektubunda, 27 Haziran 1770'te General Elfenkton'u Boğaz Hisarları önünde gönderdiğini kendisinin de Limni'ye gittiğini belirterek adadaki Müslüman halkın kaleye sığındığını, adayı bu kadar kolay ele geçireceğini tahmin edemeyeceğini ifade etmişti⁷³. Oysa kale alınmadan adaya tam hâkim olunamayacağını üç aylık muhasara sonrasında kendisi de idrak etmiş olmalıdır.

Rus donanması sadece Ege'de değil Doğu Akdeniz'de de faaliyette bulunmuştu. Osmanlı Rus harpleri devam ettiği süre zarfında 1772 yılı sonlarına doğru Osmanlı limanlarına uğrayarak bölgedeki ticari faaliyetlere ket vurmaya çalışmış, korsanlık icra ederek tüccar gemilerini yağmalamıştı. Lazkiye İskeleyi'nden tütün yüklü gemi Mısır tarafına giderken Rus gemilerine rastlamış, Ruslar mallarını yağmalayarak insanları esir almıştı. Bunun tesiriyle tüccar Mısır'a gitmekten kaçınmıştı⁷⁴.

6. Limni Adası'nın Kurtuluşu Sonrası Yapılan Faaliyetler

Çakerî İsmail Efendi eserinde, Rus muhasarası ve Limni Adası'nın işgali sırasında, yerli reyanın Ruslarla işbirliği yaptığını ifade etmiş, adada tek işgal edilemeyen nokta olan kalenin muhasarası sırasında da reyadan kale ve buraya sığınan Türkler hakkında bilgi edinildiğini yazmıştır. Fakat dönemin yazışmalarına baktığımızda reyanın tamamının Ruslarla işbirliği yapmadığını, bilakis ada müdafaasına katkıda bulunduğunu anlamaktayız. Zira adanın kurtuluşu sonrasında, yaptıkları hizmetlerinden dolayı ödüllendirilenler arasında Limni ve İmroz adaları reayası da bulunmakta idi. Her iki adanın reayası İstanbul'a yazdıkları arzda, yaptıkları hizmetleri mukabilinde bir yıllık cizye vergilerinden muaf tutulmayı talep etmişlerdi⁷⁵. Bunun üzerine defterdara verilen emirle, söz konusu reyanın bir yıllık vergilerinden affi hususunda gereğinin yapılması istendi. Limni ve İmroz adaları Semadirek, Sisam ve Yund Adası ile birlikte Bozcaada cizye kalemine bağlı idi. Bu kalemde toplam 5.510 cizye mükellefi kayıtlı olup 749'u yüksek, 3.970'i orta, 791'i ise düşük vergili cizyedarlar idi⁷⁶. Bunların içinden Limni'de ise 160 adet yüksek, 1.400 adet orta ve 160 adet de düşük vergili ile toplamda 1.720 cizye mükellefi bulunmakta idi. Cizye vergisi Limni'ye bağlı olan Bozbaba Adası'nda da 105 cizye mükellefi bulunduğundan, sadece Limni Adası cizye mükellefi sayısı 1.615 idi. Bunların vermekte olduğu toplam vergi miktarının 8.891 kuruş olduğu saptandı. Söz konusu 1.615 mükellefi, 1771 yılına ait cizye vergisinden muaf tutuldular⁷⁷.

Limni savunmasında kahramanlık gösteren 86 askere, Cezayirli Gazi Hasan Paşa vasıtasıyla onar akçe ile emeklilik aylığı bağlandı⁷⁸. Ayrıca Ruslara karşı kaleyi savunan Limni Adası'nın önde gelen idarecileri de taltif edilmiş, onlara hediyeler gönderilmiştir. Bunlar şu şekildedir⁷⁹:

Hediye Verilen Kişi	Verilen Hediye
Limni ayanı	İlbas ve hilat
Naib Efendi	Kakum-ı erkan
Müftü efendi	Kakum-ı erkan
Müderres efendi	Sincab-ı erkan
Yeniçeri ağası	Kakum
Cebecibaşı	Çuka ferace
Azeb ağası	Sof ferace

⁷³ BOA, TS.MA.E, 519/39.

⁷⁴ BOA, AE.SMST.III, 135/10566 (27 Ş. 1186/23 Kasım 1772).

⁷⁵ BOA, C.ML, 14/649 (27 Ş. 1184/13 Şubat 1771).

⁷⁶ BOA, C.ML, 42/1945 (9 B. 1184/29 Ekim 1770).

⁷⁷ BOA, C.ML, 14/649 (27 Ş. 1184/16 Aralık 1770).

⁷⁸ BOA, D.YNÇ.d, 34512/15.

⁷⁹ BOA, TS.MA.d, 2415/37 (29 Ş. 1184/ 18 Aralık 1770).

Limni Müdafası (1770)

Dizdar ağa	Sof Ferace
Yerli topçubaşı	Sof Ferace
Kale topçubaşısı	Sof Ferace
Kale kethüdası	Çuka ferace
Voyvoda Süleyman Ağa	Sof kerrake
Voyvoda Hasan Ağa	Sof kerrake

7. Savaş Sonrası Tamirat

Üç aylık muhasara ve saldırılar neticesinde Limni Kalesi harap olmuştu. Rus harpleri bitmeden Osmanlı Devleti Limni Kalesi'nin tekrar tamir ve tahkimi için harekete geçti. Daha önce Boğaz Hisarları muhafızı Ali Paşa'nın hizmetinde, Boğaz Hisarları tarafında çalışan 40 duvarcı ve bir kalfa, Limni Kalesi'ne gönderildi. İşçilere harcırah olarak 150 kuruş verildi⁸⁰. Kaleye tayin olunan Mimara da tayinat olarak günlük bir çift ekmek, 1,28 kg et, 1,28 kg pirinç ile günlük 120 akçe verildi⁸¹. Serasker Ali Paşa'ya gönderilen emirde, Limni Kalesi'nin tamiratının bir an önce tamamlanması istendi. Paşadan, zahire vs. ile birlikte inşaatta kullanılacak kireç temin ederek adaya göndermesi istendi⁸².

1771 yılında Limni Kalesi Tamirâtı İçin Sarf Olunan Masrafın Tablosu⁸³

Sarf olunan	Meblağ (kuruş)
Arnavut işçilere	4.969
Yerli işçilere	3.185
Rençberlere	2.412
Aynaroz'dan getirilen kireç	4.726,1
Bozcada'dan getirilen kireç	1.578,5
Boğaz Hisarı tarafından getirilen kireç	1.546
Sakız'dan getirilen kireç	557,7
Midilli'den getirilen kireç	872,27
Kereste (taşıma ücreti dâhil)	2.950
Taşların kırılması amacıyla sarf olunan barut	377,5
Kalenin yeniden tamir edilen Morohor kapısı, Kule kapısı ve Orta kapının demir, işçilik ve bunların taşınması	350
Mutemet masrafı	650
Kâtiplik masrafı	300
Sahnıç ve zir-i zeminlere kargir kemer için taş masrafı (taşıma ücreti dâhil)	982
Kireç için fermanları götürene ve kale binaları için Boğaz hisarı tarafına hazine götürüp tekrar getirenler	550
Kiremit-tuğla	588
Mimar Ahmed Ağa'ya verilen	661,5
Diğer bazı masraflar	1.960, 5
Toplam	29.216,07

⁸⁰ BOA, AE.SMST.III, 7/436 (9 L 1184/26 Ocak 1771).

⁸¹ BOA, AE.SMST.III, 7/483 (5 Ş. 1184/22 Ocak 1771).

⁸² BOA, AE.SMST.III, 248/19820 (Evail-i Z. 1184/18-27 Mart 1771).

⁸³ BOA, C.AS, 1212/54360 (5 R. 1186/6 Temmuz 1772).

Rus muhasarası ve cereyan eden muharebeler neticesinde humbara ve top atışlarıyla Limni Kalesi büyük tahribata uğramıştı. Tamirat için İstanbul'dan mimar tayin edildi. Bina eminliğine de Süleyman Ağa tayin olundu. Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa, Limni'de ikamet ederken onun nezaretinde tamiratın yürütülmesi emredilmişti. Yapılan keşif neticesinde 10.636,5 kuruş masrafı iki defada İstanbul'dan gönderildi. Daha önceki yapılan keşif, kalenin tamamını kapsamadığından Boğaz Hisarları Seraskeri Ali Paşa'nın Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa'ya durumu arzıyla birlikte yeniden keşif yapıldı. Bu defa tamirat masrafı toplam 24.397 kuruş olarak saptandı. Aradaki fark olan 13.754,5 kuruş darphaneden tahsis olundu. Daha sonra yapılan hesaplamada masraf 29.131 kuruşa çıkmış, Gazi Hasan Paşa'nın arzı üzerine kalan fark olan 4.740 kuruşun da temin edilerek gönderilmesine karar verildi⁸⁴.

8. Askeri Yapılanma

Adanın Rus muhasarasından kurtarılışından sonra tekrar aynı hadisenin yaşanmaması için Limni Kalesi bir yandan tamir edilirken diğer yandan buraya askeri takviyede bulunulmakta idi. Konuyla ilgili Limni Kalesi Cebecibaşı Vekili Seyyid Halil Çavuş'a gönderilen emirde, Limni Kalesi muhafazasında olan cebeci askerlerinin gereğinden az olduğu, bulunduğu bölgeden güçlü, savaşçı özelliği olan kişilerden asker alımı yaparak bunların isimlerinin tutulduğu defterin İstanbul'a gönderilmesi istendi⁸⁵. Kavala Kalesi muhafızı Ahmed Bey'e gönderilen yazıda ise, kendisine buranın muhafazası için tedarik ettiği 500 askerden 250'sini Limni Kalesi'ne sevk etmesi emredilmişken askerlerin henüz Limni'ye ulaşmadığı belirtilerek, söz konusu askerlerin Boğaz Hisarları Komutanı Ali Paşa tarafından temin edilecek gemilerle bir an önce kaleye ulaştırması⁸⁶, Ali Paşa'dan da gemi temin ederek Karaağaç iskelesinden askerlerin adaya sevkياتının sağlanması istendi⁸⁷. Yenice-i Karasu ayanı Elhac Mehmed'den de Limni muhafazası için taahhüt ettiği 150 askerle birlikte adaya gitmesi istendi. Serasker Ali Paşa'ya da Elhac Mehmed görevini yerine getirmediği takdirde onu hapsedmesi emrolundu⁸⁸.

Adana Valisi Mehmed Paşa'ya, Limni Kalesi muhafazası şartıyla arpalık olarak Yanya sancağı tevcih edildi⁸⁹. Kapıkıran Mehmed Paşa Limni muhafızı iken vefat etmişti. Mehmed Paşa'nın yüklü miktarda mal varlığı devlet tarafından el konulmuş, nakit parasından 10.000 kuruşu Limni Kalesi ve muhafızları için, 10.000 kuruşu da Boğaz Hisarları masrafları için ayrılmıştır⁹⁰. Nitekim Boğaz Hisarları, Bozcada, Limni ve İmroz muhafazasında bulunan askerlerin tayinatları söz konusu para ile karşılandı⁹¹. Limni muhafazasına 455 yeniçeri görevlendirilmiş, bunların mevacib, zahire ve çuka bahası toplam 16.476 kuruş olmuştur⁹².

Kapıkıran Mehmed Paşa'nın vefatı üzerine Limni muhafızlığına Süleyman Paşa atanmıştı. Boğaz Seraskeri Ali Paşa ve Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa ve Limni Muhafızı Süleyman Paşa, İstanbul'a yazdıkları arzda, Limni'de zahire kıtlığı olduğunu bildirmişlerdi. Bunun

⁸⁴ BOA, C.AS, 1212/54360 (5 R. 1186/6 Temmuz 1772).

⁸⁵ İlhan Gök, (İlhan Gök, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi* 168 Numaralı Mühimme Defteri (s. 200-376) (1183-1185/1769-1771), *Transkripsiyon, Değerlendirme*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi) hkm. 1132, s. 229.

⁸⁶ BOA, C.AS, 1219/54696 (Evahir-i Z. 1184/6-15 Nisan 1771); BOA, C.AS, 548/22974; C.AS, 549/23033.

⁸⁷ BOA, C.AS, 1217/54580 (Evahir-i Z. 1184/6-15 Nisan 1771).

⁸⁸ BOA, C.AS, 37/1696 (Evahir-i R. 1185/2-11 Ağustos 1771).

⁸⁹ BOA, C.DH, 202/10073 (26 N. 1184/13 Ocak 1771)

⁹⁰ BOA, C.ML, 100/4423 (17 S. 1185/1 Haziran 1771); TS.MA.d, 5461/1; TS.MA.d., 6131/1; TS.MA.E, 229/18; TS.MA.E 464/18.

⁹¹ BOA, TS.MA.E, 548/51 (6 S. 1185/21 Mayıs 1771).

⁹² BOA, C.AS, 549/23018 (23 Ca. 1185/3 Eylül 1771).

üzerine Siroz mubayaacısı Mehmed Emin Bey'e gönderilen emirde 10.000 kile buğday temin ederek uygun iskelelerden gemilerle Limni Muhafızı Süleyman Paşa'ya göndermesi istendi⁹³.

Edirne Ayanı Damad Mustafa Efendi vasıtasıyla Limni Kalesi muhafazasında yer almak üzere 87 asker adaya gönderildi. Gazi Hasan Paşa tarafından Limni Muhafızı Süleyman Paşa'ya gönderilen emirde, adanın muhafazası için civardan asker toplanarak adaya gönderildiği fakat bunlar arasında firarlar yaşandığı bilgilerinin kendilerine geldiği ifade edilerek bu konuda daha dikkatli olması ve gerekli gayreti göstermesi istendi⁹⁴. Diğer yandan Belgrad Kalesi muhafazasında olan askerlerden 35. Cemaat yeniçeri askerleri Limni Kalesi muhafazasına memur edildiler. Askerlerin İnöz İskeleyi'ne gelinceye dek bölge kazalarından her bir askere bir çift ekmek, her beş askere 1,28 kg et tayinatları, gerektiği kadar arpa ile birlikte her on askere bir yük beygiri verilmesi için emir çıktı. Söz konusu tayinatlar bölge ahalisinden sağlanacak ve onların vergilerine mukabil sayılacaktı⁹⁵.

Sonuç

1768-1774 Osmanlı Rus harbinin başlamasıyla birlikte Osmanlı Devleti, İsveç ve Fransa'nın Rus donanmasının Akdeniz'e doğru yol aldığı yönündeki ihbarlarını dikkate almamıştı. Aynı doğrultuda Cezayir Garb Ocakları'ndan da bizzat müşahede ile İstanbul'a bilgi aktarılmış, fakat yine devlet idarecileri bu ihbara da kayıtsız kalmıştı. Osmanlı Devleti'ne karşı her daim ikili politikalar takip ettiğinden dolayı Fransa'dan gelen ihbara şüpheyile yaklaşılması bir derece makul sayılabilir. Lakin aynı doğrultuda XVIII. yüzyılın başlarından itibaren ittifak kurduğu İsveç'ten ve kendisine bağlı Garb Ocakları'ndan uyarı gelmesine rağmen bunların da dikkate alınmaması, ancak Osmanlı idarecilerinin içerisinde bulundukları gafletle izah edilebilir.

Rusların Akdeniz'e inmesi ile birlikte burada cereyan eden kara ve deniz savaşları, (Ruslar her ne kadar Çeşme baskını ile Ege'de bulunan Türk donanmasını yok etmişse de) büyük oranda Türk kuvvetlerinin üstünlüğü ile sonuçlanmıştı. Çünkü Rusların temel gayesi olan Rumları ayaklandırıp Mora'yı Osmanlı idaresinden koparmak ve Çanakkale'yi kapatarak İstanbul'dan gelecek yardımı engelleme planları akamete uğramıştı. Bunda Mora İsyanını bastıran ve Rusları püskürten Muhsinzade Mehmed Paşa ile Limni Adası'nı muhasara ve işgal eden Rusları hezimete uğratan, Cezayirli Gazi Hasan Paşa en önemli paya sahiptir.

1768-1774 Osmanlı Rus savaşları genel manada Rusların ezici üstünlüğü ile sonuçlanmıştı. Kırım ve Özi ile birlikte, Tuna ve Turla nehirleri boyunca yer alan önemli kale ve şehirler Rus işgaline uğramıştır. Kartal muharebelerinde Osmanlı ordusunun, sayıca kendinden çok az olan Rus kuvvetlerine mağlup olması, savaşın genel gidişatını nihayetlendiren en önemli hadiselerdendi. Osmanlı Devleti, Rus savaşlarına Sultan III. Mustafa ile başlamış, onun vefatı ile tahta geçen Sultan I. Abdülhamid ile son vermişti. Savaş sonunda Ruslarla yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması (23 Temmuz 1774)⁹⁶ ise Osmanlı Devleti'nin imzaladığı en ağır hükümlü anlaşmalardandı. Çünkü Osmanlı Devleti'nden koparılan Kırım'ın Rus işgaline giden yolu açılmıştır.

Çalışma konumuz olan Limni Adası ise 1806-1812 Osmanlı Rus harpleri esnasında 1807'de kısa bir Rus işgali yaşamıştı. 1821 Yunan İsyanı sırasında ada reayası Osmanlı kuvvetlerine

⁹³ BOA, AE.SMST.III, 74/5421 (16 Ca. 1185/27 Ağustos 1771).

⁹⁴ BOA, TS.MA.d. 2747/1 (29 Ş. 1185/7 Aralık 1771)

⁹⁵ BOA, C.AS, 744/31279 (29 L. 1185/4 Şubat 1772).

⁹⁶ Küçük Kaynarca Antlaşması ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Roderic H. Davison, "Russiaan Skill and Turkish Imbecillity: The Treaty of Kuckuk Kainardji Reconsidered", *Slavic Review*, Vol 35, No.3, 1976; Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması" DİA, XXVI, Ankara 2002, s. 524-527.

yardımcı olmuştur. 1912'de Yunan işgaline maruz kalan ada, 1923 Lozan Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılmıştır⁹⁷.

Kaynakça

Osmanlı Arşivleri

Ali Emiri, Sultan Mustafa III (AE.SMST.III)

76/9036 ,134/10528, 135/10566, 248/19820, 363/29013, 7/483, 74/5421, 7/436, 2/80

Cevdet Askeriye (C.AS)

1071/47154, 1097/48444, 1098/48462, 1123/49792, 1179/52573, 1192/53287, 1212/54360, 1217/54580 1219/54695, 1219/54696, 548/22974, 549/23033, 189/8143, 204/8760, 248/10382-1, 37/1696, 415/17206, 549/23018, 600/25272, 650/27322, 651/27380, 680/28551, 744/31279, 747/31413, 757/31940, 762/32184, 8/322, 1097/48444, 35/1601

Cevdet Dahiliye (C.DH)

202/10073

Cevdet Hariciye (C.HR)

16/754

Cevdet Maliye (C.ML)

100/4423, 14/649, 42/1945

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TS.MA.d)

5461/1, 6131/1, 2747/1, 2415/37

Bab-ı Defteri Baş Muhasebe Bina Eminliği Defteri (D.BŞM.BNE.d)

15874/1

Bab-ı Defteri Yeniçeri Kalem Defteri (D.YNÇ.d)

34512/15.

Harita (HRT)

2400.

İbnülemin Umur-ı Nafia (İE.NF)

1/24

Maliyeden Müdevver Defter (MAD. d)

9989

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TS.MA.E)

229/18, 464/18, 497/54, 517/45, 519/39, 548/51, 553/13, 557/16, 481/27, 276/38, 384/23, 715/62, 716/15, 730/31, 482/12.

Literatür

⁹⁷Emecen, *a.g.m.*, s. 192.

- Ahmed Cavid Bey, *Müntehabat, Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi* (haz. Adnan Baycar), İstanbul 2004.
- Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l Âsâr ve Hakâikü'l- Ahbar* (haz. Mücteba İlgürel), Ankara 1994.
- BEYDİLLİ, Kemal. "Küçük Kaynarca Antlaşması" *DİA*, XXVI, Ankara 2002, ss. 524-527.
- DAVİD, Geza, "François Baron de Tott", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 5, İstanbul 1992, ss. 83-84.
- DAVISON, Roderie H., "Russian Skill and Turkish Imbecility: The Treaty of Kuckuk Kainardji Reconsidered", *Slavic Rreview*, Vol 35, No.3, 1976, s. 463-483.
- EMECEN, Feridun, "Limni", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 27, Ankara 2003, s. 190-192.
- Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, 7-10. Kitaplar, 8. Kitap (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff), (Yapı Kredi Yayınları), İstanbul 2011.
- FEDAKAR, Cengiz, "Mora İsyan (1770)", *Abdülkadir Özcan'a Armağan, Tarihin Peşinde Bir Ömür*, İstanbul 2018, s. 587-604.
- GÖK, İlhan, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi 168 Numaralı Mühimme Defteri (s. 200-376) (1183-1185/1769-1771), Transkripsiyon, Değerlendirme*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2008.
- KURTOĞLU, Fevzi, *1768-1774 Türk-Rus Harbinde Akdeniz Harekâtı ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa*, İstanbul 1942.
- TEMELKURAN, Tevfik, *Gazavat-ı Cezayirli Gazi Hasan Paşa (Tahlil ve Tenkidli Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2000.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C.III/I; C. IV/I, Ankara 1988.

EK 1: 28 Ocak 1887 Tarihinde Çizilmiş Limni Haritası⁹⁸

⁹⁸ BOA, HRT, 2400.

EK 2: Günümüzde Limni Kalesi'nden fotoğraflar⁹⁹

⁹⁹ <https://tr.depositphotos.com/85236048/stock-photo-greece-lemnos.html>